

Rättsfallssamlingen

DOMSTOLENS DOM (andra avdelningen)

den 7 december 2023*

”Begäran om förhandsavgörande – Socialpolitik – Likabehandling i arbetslivet – Direktiv 2000/78/EG – Artikel 2.5 – Förbud mot diskriminering på grund av ålder – Förenta nationernas konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning – Artikel 19 – Rätt att leva självständigt och att delta i samhället – Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna – Artikel 26 – Social och yrkesmässig integrering av personer med funktionshinder – Personlig assistans till personer med funktionshinder – Platsannons innehållande uppgift om att platssökandens ålder ska vara inom ett visst åldersspann – Beaktande av önskemål som framställts av personen med funktionshinder samt tillgodoseende av dennes behov – Motivering”

I mål C-518/22,

angående en begäran om förhandsavgörande enligt artikel 267 FEUF, framställd av Bundesarbeitsgericht (Federala arbetsdomstolen, Tyskland) genom beslut av den 24 februari 2022, som inkom till domstolen den 3 augusti 2022, i målet

J.M.P.

mot

AP Assistenzprofis GmbH,

meddelar

DOMSTOLEN (andra avdelningen)

sammansatt av avdelningsordföranden A. Prechal samt domarna F. Biltgen, N. Wahl, J. Passer och M.L. Arastey Sahún (referent),

generaladvokat: J. Richard de la Tour,

justitiesekreterare: A. Calot Escobar,

efter det skriftliga förfarandet,

med beaktande av de yttranden som avgetts av:

– J.M.P., genom T. Nick, Rechtsanwalt,

* Rättegångsspråk: tyska.

- AP Assistenzprofis GmbH, genom O. Viehweg, Rechtsanwalt,
 - Greklands regering, genom V. Baroutas och M. Tassopoulou, båda i egenskap av ombud,
 - Polens regering, genom B. Majczyna, i egenskap av ombud,
 - Portugals regering, genom P. Barros da Costa och A. Pimenta, båda i egenskap av ombud,
 - Europeiska kommissionen, genom D. Martin och E. Schmidt, båda i egenskap av ombud,
- och efter att den 13 juli 2023 ha hört generaladvokatens förslag till avgörande,

följande

Dom

- 1 Begäran om förhandsavgörande avser tolkningen av artiklarna 2.5, 4.1, 6.1 och 7 i rådets direktiv 2000/78/EG av den 27 november 2000 om inrättande av en allmän ram för likabehandling i arbetslivet (EGT L 303, 2000, s. 16; och rättelse i EGT L 2, 2001, s. 42), jämförda med Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna (nedan kallad stadgan) och med Förenta nationernas konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, som godkänts på Europeiska unionens vägnar genom rådets beslut 2010/48/EG av den 26 november 2009 (EUT L 23, 2010, s. 35) (nedan kallad FN-konventionen).
- 2 Begäran har framställts i ett mål mellan J.M.P. och AP Assistenzprofis GmbH, som tillhandahåller assistans- och rådgivningstjänster till personer med funktionshinder. Målet handlar om det anspråk på ersättning som J.M.P. framställt på grund av diskriminering på grund av ålder i samband med ett förfarande för nyanställning av personal.

Tillämpliga bestämmelser

Internationell rätt

- 3 I ingressen till FN-konventionen anges följande:

”KONVENTIONSSTATERNA

...

- c) bekräftar åter att mänskliga rättigheter och grundläggande friheter är universella, odelbara och inbördes beroende av och relaterade till varandra samt bekräftar behovet av att garantera att personer med funktionsnedsättning får åtnjuta dem utan diskriminering,

...

- h) erkänner även att diskriminering av en person på grund av funktionsnedsättning är en kränkning av det inneboende värdet och värdigheten hos varje människa,

...

j) erkänner behovet av att främja och skydda de mänskliga rättigheterna för alla personer med funktionsnedsättning, inklusive för dem som behöver mer omfattande stöd,

...

n) erkänner betydelsen av individuellt självbestämmande och oberoende för personer med funktionsnedsättning, däribland friheten att göra egna val,

...”

4 I konventionens artikel 1, med rubriken ”Syfte”, föreskrivs följande:

”Denna konventions syfte är att främja, skydda och säkerställa det fulla och lika åtnjutandet av alla mänskliga rättigheter och grundläggande friheter för alla personer med funktionsnedsättning och att främja respekten för deras inneboende värde.

...”

5 I konventionens artikel 3, med rubriken ”Allmänna principer”, föreskrivs följande:

”Denna konventions principer är följande:

- a) Respekt för inneboende värde, individuellt självbestämmande, innefattande frihet att göra egna val samt enskilda personers oberoende.
- b) Icke-diskriminering.
- c) Fullständigt och faktiskt deltagande och inkludering i samhället.
- d) Respekt för olikheter och acceptering av personer med funktionsnedsättning som en del av den mänskliga mångfalden och mänskligheten.

...”

6 Artikel 5 i konventionen, med rubriken ”Jämlikhet och icke-diskriminering”, har följande lydelse:

”1. Konventionsstaterna erkänner att alla människor är lika inför och enligt lagen och utan någon diskriminering berättigade till lika skydd och lika förmåner enligt lagen.

...

4. Särskilda åtgärder som är nödvändiga för att påskynda eller uppnå faktisk jämlikhet för personer med funktionsnedsättning ska inte betraktas som diskriminering enligt denna konvention.”

7 Artikel 12 i FN-konventionen har rubriken ”Likhet inför lagen”. I punkt 2 i den artikeln föreskrivs följande:

”Konventionsstaterna ska erkänna att personer med funktionsnedsättning åtnjuter rättskapacitet på samma villkor som andra i alla hänseenden.”

8 I artikel 19 i konventionen, med rubriken ”Rätt att leva självständigt och att delta i samhället”, föreskrivs följande:

”Konventionsstaterna erkänner lika rätt för alla personer med funktionsnedsättning att leva i samhället med lika valmöjligheter som andra personer och ska vidta effektiva och ändamålsenliga åtgärder för att underlätta att personer med funktionsnedsättning fullt åtnjuter denna rätt och deras fulla inkludering och deltagande i samhället, bland annat genom att säkerställa att

- a) personer med funktionsnedsättning har möjlighet att välja sin bosättningsort och var och med vem de vill leva på samma villkor som andra och inte är tvungna att bo i särskilda boendeformer,
- b) personer med funktionsnedsättning har tillgång till olika former av samhällsservice både i hemmet och inom särskilt boende och till annan service, bland annat sådant personligt stöd som är nödvändigt för att stödja boende och deltagande i samhället och för att förhindra isolering och avskildhet från samhället, samt
- c) samhällsservice och anläggningar avsedda för allmänheten är tillgängliga på lika villkor för personer med funktionsnedsättning och svarar mot deras behov.”

Unionsrätt

9 Skälen 23 och 25 i direktiv 2000/78 har följande lydelse:

”(23) Under mycket begränsade omständigheter kan en särbehandling vara berättigad, när en egenskap som avser religion eller övertygelse, funktionshinder, ålder eller sexuell läggning utgör ett verkligt och avgörande yrkeskrav, förutsatt att syftet är legitimt och kravet är rimligt. Sådana omständigheter skall ingå i den information som medlemsstaterna skall lämna till [Europeiska] kommissionen.

...

(25) Förbudet mot åldersdiskriminering är en viktig faktor för att uppnå de mål som fastställs genom riktlinjerna för sysselsättning och för att uppmuntra mångfald inom sysselsättningen. Särbehandling på grund av ålder kan dock motiveras under vissa förhållanden och kräver alltså särskilda bestämmelser som kan variera efter förhållandena i medlemsstaterna. Det är följaktligen mycket viktigt att göra en skillnad mellan berättigad särbehandling, särskilt sådan som motiveras av de legitima målen för sysselsättningspolitiken, arbetsmarknaden och yrkesutbildningen och den diskriminering som bör vara förbjuden.”

10 Artikel 1 i direktivet har rubriken ”Syfte”. I nämnda artikel 1 föreskrivs följande:

”Syftet med detta direktiv är att fastställa en allmän ram för bekämpning av diskriminering i arbetslivet på grund av religion eller övertygelse, funktionshinder, ålder eller sexuell läggning, för att principen om likabehandling skall kunna genomföras i medlemsstaterna.”

11 Artikel 2 i direktivet har följande lydelse:

”1. I detta direktiv avses med principen om likabehandling att det inte får förekomma någon direkt eller indirekt diskriminering på någon av de grunder som anges i artikel 1.

2. Enligt punkt 1 skall

a) direkt diskriminering anses förekomma när en person på någon av de grunder som anges i artikel 1 behandlas mindre förmånligt än en annan person behandlas, har behandlats eller skulle ha behandlats i en jämförbar situation,

...

5. Detta direktiv skall inte påverka de åtgärder som föreskrivs i nationell lagstiftning och som är nödvändiga i ett demokratiskt samhälle för den allmänna säkerheten, ordningens bevarande, förebyggande av brott samt skydd för hälsa och andra personers fri- och rättigheter.”

12 I artikel 3 i samma direktiv, med rubriken ”Tillämpningsområde”, föreskrivs följande i punkt 1 a:

”Inom ramen för gemenskapens befogenheter skall detta direktiv tillämpas på alla personer, såväl inom den offentliga som den privata sektorn, inklusive offentliga organ, i fråga om följande:

a) Villkor för tillträde till anställning, till verksamhet som egenföretagare och till yrkesutövning, inklusive urvalskriterier och krav för anställning inom alla verksamhetsgrenar på alla nivåer i arbetslivet, inbegripet befordran.”

13 I direktivets artikel 4, med rubriken ”Yrkeskrav”, föreskrivs följande i punkt 1:

”Utan hinder av artikel 2.1 och 2.2 får medlemsstaterna föreskriva att sådan särbehandling som föranleds av en egenskap som har samband med någon av de grunder som anges i artikel 1 inte skall utgöra diskriminering, om denna egenskap utgör ett verkligt och avgörande yrkeskrav på grund av yrkesverksamhetens natur eller det sammanhang där den utförs, förutsatt att målet är legitimt och kravet proportionerligt.”

14 I artikel 6 i direktivet, med rubriken ”Befogad särbehandling på grund av ålder”, föreskrivs följande:

”1. Utan hinder av artikel 2.2 får medlemsstaterna föreskriva att särbehandling på grund av ålder inte skall utgöra diskriminering om särbehandlingen på ett objektiva och rimligt sätt inom ramen för nationell rätt kan motiveras av ett berättigat mål som rör särskilt sysselsättningspolitik, arbetsmarknad och yrkesutbildning, och sätten för att genomföra detta syfte är lämpliga och nödvändiga.

I sådan särbehandling kan i synnerhet följande inbegripas:

- a) Införande av särskilda villkor för tillträde till anställning och till yrkesutbildning, anställnings- och arbetsvillkor, inbegripet villkor för avskedande och löner, för ungdomar och äldre arbetstagare samt underhållsskyldiga personer i syfte att främja deras anställbarhet eller att skydda dem.
- b) Fastställande av minimivillkor avseende ålder, yrkeserfarenhet eller anställningstid för tillträde till anställningen eller för vissa förmåner förknippade med anställningen.
- c) Fastställande av en högsta åldersgräns för rekrytering, grundat på den utbildning som krävs för tjänsten i fråga eller på att det krävs en rimligt lång anställningsperiod innan personen i fråga skall pensioneras.

...”

- 15 I artikel 7 i direktivet, med rubriken ”Positiv särbehandling och särskilda åtgärder”, föreskrivs följande:

”1. I syfte att säkerställa full jämlikhet i yrkeslivet får principen om likabehandling inte hindra en medlemsstat från att behålla eller besluta om särskilda åtgärder för att förhindra att personer på någon av de grunder som anges i artikel 1 missgynnas eller att kompensera för ett sådant missgynnande.

2. När det gäller personer med funktionshinder får principen om likabehandling inte utgöra hinder för medlemsstaterna att behålla eller anta bestämmelser om skydd för hälsa och säkerhet på arbetsplatsen eller för åtgärder som syftar till att införa eller behålla bestämmelser eller förmåner i syfte att skydda dessa personer eller bidra till att de blir delaktiga i arbetslivet.”

Tysk rätt

Grundlagen

- 16 I artikel 1 i Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland (Förbundsrepubliken Tysklands grundlag), av den 23 maj 1949 (BGBl. 1949 I, s. 1), i den lydelse som är tillämplig i det nationella målet, föreskrivs följande:

”1. Människovärdet är okränkbart. Det åligger varje offentlig myndighet ett respektera och skydda det.

2. Det tyska folket erkänner därför de okränkbara och oförytterliga mänskliga rättigheterna som grund för varje samhälle och för freden och rättvisan i världen.

...”

- 17 I artikel 2 punkt 1 i Tysklands grundlag föreskrivs följande:

”Var och en har rätt till fri personlig utveckling, förutsatt att den inte kränker andra personers rättigheter, den konstitutionella ordningen eller moralisk lag.”

AGG

18 Allgemeines Gleichbehandlungsgesetz (allmän lag om likabehandling) av den 14 augusti 2006 (BGBl. 2006 I, s. 1897, nedan kallad AGG), syftar till att införliva direktiv 2000/78 med tysk rätt.

19 I 1 § AGG föreskrivs följande:

”Lagens syfte är att förhindra eller avskaffa all diskriminering på grund av ras, etniskt ursprung, kön, religion eller övertygelse, funktionshinder, ålder eller sexuell läggning.”

20 3 § punkt 1 AGG har följande lydelse:

”Direkt diskriminering anses vara för handen när en person på någon av de grunder som anges i artikel 1 behandlas mindre förmånligt än en annan person behandlas, har behandlats eller skulle ha behandlats i en jämförbar situation. ...”

21 I 5 § AGG anges följande:

”Utan hinder av de grunder som anges i 8–10 §§ ... är särbehandling också tillåten när lämpliga och ändamålsenliga åtgärder är avsedda att förhindra eller kompensera för nackdelar som redan föreligger med anledning av någon av de grunder som anges i 1 §.”

22 7 § punkt 1 AGG har följande lydelse:

”Arbetstagare får inte diskrimineras på någon av de grunder som anges i 1 §; ...”

23 I 8 § punkt 1 AGG föreskrivs följande:

”Särbehandling på någon av de grunder som anges i 1 § är tillåten om yrkesverksamhetens natur eller det sammanhang i vilket verksamheten bedrivs utgör ett väsentligt och avgörande yrkeskrav, förutsatt att målet är legitimt och kravet är proportionerligt.”

24 I 10 § AGG föreskrivs följande:

”Utan hinder av 8 § ska särbehandling på grund av ålder anses tillåten om den på ett objektivt och rimligt sätt kan motiveras av ett legitimt mål. De medel som används för att uppnå detta mål ska vara lämpliga och nödvändiga. I sådan särbehandling kan i synnerhet följande inbegripas:

1. Införande av särskilda villkor för tillträde till anställning och till yrkesutbildning, anställnings- och arbetsvillkor, inbegripet villkor för löner och uppsägning av anställningsförhållandet, för ungdomar och äldre arbetstagare samt underhållsskyldiga personer, i syfte att främja deras anställbarhet eller att skydda dem.

2. Fastställande av minimivillkor avseende ålder, yrkeserfarenhet eller anställningstid för tillträde till anställningen eller för vissa förmåner förknippade med anställningen.

3. Fastställande av en högsta åldersgräns för rekrytering, grundat på den särskilda utbildning som krävs för tjänsten i fråga eller på att det krävs en rimligt lång anställningsperiod innan personen i fråga ska pensioneras.

...”

25 I 15 § AGG anges följande:

”1. En arbetsgivare som överträder diskrimineringsförbudet är skyldig att ersätta den skada som uppkommit. ...

2. För skada som inte utgör förmögenhetsskada kan arbetstagaren kräva skälig ekonomisk ersättning. ...”

SGB

26 33 § i Sozialgesetzbuch, Erstes Buch (I) (lagsamling om social trygghet, volym 1) av den 11 december 1975 (BGBl. 1975 I, s. 3015) (nedan kallad SGB I) har följande lydelse:

”Om innehållet i rättigheter eller skyldigheter inte har fastställts i detalj med avseende på deras art eller omfattning, ska vid utarbetandet av dem hänsyn tas till den berättigades eller den förpliktades personliga situation, behov och bidragsförmåga samt lokala förhållanden, såvida detta inte strider mot rättsliga bestämmelser. I detta avseende ska den berättigades eller den förpliktades önskemål respekteras i den mån de är rimliga.”

27 8 § punkt 1 i Sozialgesetzbuch, Neuntes Buch (IX) (lagsamling om social trygghet, volym IX) av den 23 december 2016 (BGBl. 2016 I, s. 3234) (nedan kallad SGB IX) har följande lydelse:

”När beslut fattas om tjänster och när tjänster tillhandahålls i syfte att främja inkludering [i samhället], ska tjänstemottagarnas berättigade önskemål tillgodoses. I detta avseende ska hänsyn också tas till tjänstemottagarnas personliga situation, ålder, kön och familj och till vad som är påkallat utifrån deras religiösa och filosofiska övertygelse; i övrigt ska 33 § [SGB I] äga tillämpning. ...”

28 I 78 § punkt 1 SGB IX föreskrivs följande:

”Assistans lämnas så att brukaren kan ombesörja sina vardagssysslor på ett självständigt och oavhängigt sätt, inklusive hjälp med den dagliga livsföringen. Assistans omfattar i synnerhet allmänna vardagssysslor, såsom att ta hand om hemmet, kommunicera med andra, planera privatlivet, delta i samhälls- och kulturlivet, utöva fritidsaktiviteter inklusive sportaktiviteter samt säkerställa att medicinska och av läkare förskrivna tjänster fungerar. Assistens innefattar utbyte med personer som är verksamma på dessa områden.”

Målet vid den nationella domstolen och tolkningsfrågan

29 AP Assistenzprofis, som är motpart i det nationella målet, är ett bolag som erbjuder assistens- och rådgivningstjänster till personer med funktionshinder. Syftet är att dessa personer ska kunna ombesörja sina vardagssysslor på ett självständigt och oavhängigt sätt, i enlighet med vad som föreskrivs i 78 § punkt 1 SGB IX.

30 AP Assistenzprofis lät i juli 2018 publicera en platsannons. I platsannonsen kunde man läsa att A, en 28-årig kvinnlig student, sökte kvinnliga personliga assistenter som kunde hjälpa henne med allehanda vardagssysslor. Dessa skulle ”helst vara mellan 18 och 30 år gamla”.

31 J.M.P., som är född år 1968 och klagande i det nationella målet, sökte tjänsten. AP Assistenzprofis meddelade dock att hon inte skulle komma i fråga för anställning.

- 32 J.M.P. vidtog åtgärder för att göra gällande sina rättigheter utanför domstol men utan framgång. Hon väckte därför talan mot AP Assistenzprofis vid Arbeitsgericht Köln (Arbetsdomstolen i Köln, Tyskland) med yrkande om ersättning för den skada som hon åsamkats med anledning av diskriminering på grund av ålder, enligt 15 § punkt 2 AGG.
- 33 J.M.P. gjorde i käromålet gällande följande. Platsannonserna riktade sig uttryckligen till personer som var "mellan 18 och 30 år gamla"; därför kan man utgå från att hon inom ramen för rekryteringsförfarandet inte fick tjänsten på grund av sin ålder. Detta är något som AP Assistenzprofis inte har bestritt. Vidare finns det inte utifrån den personliga assistansens natur några godtagbara skäl för denna särbehandling på grund av ålder. Dessutom är sådan särbehandling inte tillåten enligt vare sig 8 § punkt 1 eller 10 § AGG, bland annat eftersom ålder inte är något som är relevant för det förtroendeförhållande som ska finnas mellan brukaren och den personliga assistenten.
- 34 AP Assistenzprofis yrkade att käromålet skulle ogillas och gjorde därvid gällande att det enligt 8 § punkt 1 eller 10 § AGG fanns godtagbara skäl för en eventuell särbehandling på grund av ålder. Vid personlig assistans ges dagligen stöd och service som är av ytterst personlig karaktär, och brukaren står hela tiden i beroendeställning. Det aktuella ålderskravet är därför påkallat utifrån A:s rent personliga behov av ett socialt liv i egenskap av universitetsstudent.
- 35 AP Assistenzprofis anförde att det enligt 8 § punkt 1 SGB IX är viktigt att beakta de legitima önskemål och subjektiva behov som finns hos var och en som får personlig assistans. Mot denna bakgrund ska ett legitimt önskemål om att assistenten ska ha en viss ålder betraktas som "ett väsentligt och avgörande yrkeskrav" i enlighet med 8 § punkt 1 AGG, vilket gör det möjligt att uppnå det i 78 § punkt 1 SGB IX angivna syftet med personlig assistans, nämligen att värna rätten till privatliv i den mening som avses i artikel 2 punkt 1, jämförd med artikel 1 i Tysklands grundlag. Enligt AP Assistenzprofis är det aktuella ålderskravet proportionerligt. Vidare är en sådan särbehandling på grund av ålder som den som är aktuell i det nationella målet tillåten enligt 10 § AGG, då den är objektiv och rimlig; dessutom fanns det legitima skäl för särbehandlingen, och de åtgärder som vidtagits för att uppnå det i 78 § SGB IX angivna målet med personlig assistans är rimliga och nödvändiga.
- 36 Arbeitsgericht Köln (Arbetsdomstolen i Köln) biföll J.M.P.:s käromål. AP Assistenzprofis överklagade domen från Arbeitsgericht Köln till Landesarbeitsgericht Köln (Arbetsdomstolen i andra instans i Köln, Tyskland) som biföll överklagandet. J.M.P. överklagade då domen från Landesarbeitsgericht Köln till Bundesarbeitsgericht (Federala arbetsdomstolen, Tyskland), som är hänskjutande domstol i målet vid EU-domstolen.
- 37 Den hänskjutande domstolen har inledningsvis konstaterat att en sådan situation som den som är aktuell i det nationella målet omfattas av tillämpningsområdet för direktiv 2000/78. Målet handlar nämligen om urvalskriterier och krav för anställning i den mening som avses i artikel 3.1 a i direktivet. Vidare anser den hänskjutande domstolen att J.M.P. – i det att AP Assistenzprofis meddelade henne att hon inte fick tjänsten – blivit föremål för direkt diskriminering på grund av ålder, i den mening som avses i artikel 2.2 a i direktivet.
- 38 Den hänskjutande domstolen har preciserat att det nationella målet specifikt handlar om personlig assistans, där såväl J.M.P. som personen med funktionshinder kan göra anspråk på skydd mot diskriminering. Den hänskjutande domstolen vill därför få klarhet i i vilken mån J.M.P.:s rätt till ett effektivt skydd mot diskriminering på grund av ålder och den funktionshindrades rätt till ett effektivt skydd mot diskriminering på grund av sitt

funktionshinder ska förenas med beaktande av direktiv 2000/78. Vad gäller anställning och yrkesutövning kommer den i artikel 21 i stadgan stadfästa allmänna icke-diskrimineringsprincipen till uttryck i direktiv 2000/78.

- 39 Den hänskjutande domstolen har i detta avseende för det första lämnat följande klargöranden. Enligt tillämplig nationell lagstiftning, det vill säga 8 § SGB IX jämförd med 33 § SGB I, är det principen om självbestämmanderätt som utgör grunden för personlig assistans. Syftet är således att den som har ett funktionshinder ska kunna ombesörja sina vardagssysslor så självständigt och oavhängigt som möjligt. Man ska därvid beakta de legitima önskemål som framställs av brukaren. Enligt 78 § punkt 1 SGB IX inbegriper personlig assistans bland annat hjälp med allmänna vardagssysslor, såsom att ta hand om hemmet, kommunicera med andra, planera privatlivet och delta i samhälls- och kulturlivet.
- 40 För det andra har den hänskjutande domstolen påpekat att direktiv 2000/78, enligt EU-domstolens praxis, ingår bland de unionsrättsakter som rör frågor som regleras av FN-konventionen. Detta innebär att FN-konventionen kan åberopas som tolkningsdata vid tolkningen av nämnda direktiv (dom av den 11 september 2019, Nobel Plastiques Ibérica, C-397/18, EU:C:2019:703, punkterna 39 och 40 samt där angiven rättspraxis). FN-konventionen innehåller nämligen, bland annat i artikel 19, konkreta krav som ska tillgodoses så att personer med funktionshinder kan leva ett lika självständigt och fritt liv som andra.
- 41 För det tredje har den hänskjutande domstolen angett följande. Rätten till självbestämmande och valfrihet gör det möjligt att värna människans värdighet, i den mening som avses i artikel 1 i stadgan och i artikel 1 i Tysklands grundlag. Personlig assistans lämnas med avseende på samtliga aspekter i livet och den personliga assistenten blir följaktligen oundvikligen och i grunden delaktig i de intima delarna av brukarens privatliv. Önskemål som framställs av brukaren bör därför respekteras, under förutsättning att dessa önskemål i det konkreta fallet är rimliga.
- 42 Vad för det fjärde gäller de unionsbestämmelser som kan motivera en direkt diskriminering på grund av ålder, vill den hänskjutande domstolen, under sådana omständigheter som de som är aktuella i det nationella målet, få klarhet i huruvida något av de skäl som anges i artikel 2.5 i direktiv 2000/78 – såsom skyddet för andras fri- och rättigheter – kan anses motivera en sådan diskriminering. Samtidigt har den hänskjutande domstolen anført att det torde finnas mycket som talar för att personer med funktionshinder som får personlig assistans ska kunna garanteras sådan valfrihet.
- 43 Vidare kan det enligt den hänskjutande domstolen finnas godtagbara skäl för en sådan diskriminering på grund av ålder enligt artikel 4.1 i direktivet. Den hänskjutande domstolen vill bland annat få klarhet i huruvida det är fråga om en ”egenskap” då en person med funktionshinder framställt önskemål, inom ramen för sin självbestämmanderätt, om att den personliga assistenten ska ha en viss ålder. Dessutom vill den hänskjutande domstolen få klarhet i huruvida en preferens för ett visst åldersspann kan anses utgöra ett ”verkligt och avgörande yrkeskrav”, i den mening som avses i nämnda bestämmelse.
- 44 Om en nationell lagstiftare – genom rätten för personer med funktionshinder att framställa legitima önskemål och rätten till valfrihet vid tillhandahållande av personlig assistans – vill stärka dessa personers personliga självständighet i deras vardagsliv och ge dem incitament att delta i samhällslivet, uppkommer dessutom enligt den hänskjutande domstolen frågan huruvida detta kan anses utgöra ett ”berättigat mål”, i den mening som avses i artikel 6.1 i direktiv 2000/78.

45 Enligt den hänskjutande domstolen framstår det slutligen som oklart huruvida artikel 7 i direktivet, som avser full jämlikhet i yrkeslivet, kan anses utgöra skäl för diskriminering på grund av ålder i en sådan situation som den som är aktuell i det nationella målet.

46 Mot denna bakgrund beslutade Bundesarbeitsgericht (Federala arbetsdomstolen) att vilandeförklara målet och ställa följande fråga till EU-domstolen:

”Kan artikel 4.1, artikel 6.1, artikel 7 och/eller artikel 2.5 i direktiv 2000/78 – jämförda med bestämmelserna i [stadgan] samt artikel 19 i [FN-konventionen] – tolkas så, att direkt diskriminering på grund av ålder kan vara berättigad i en sådan situation som den i det nationella målet?”

Prövning av tolkningsfrågan

47 Den hänskjutande domstolen har ställt sin fråga för att få klarhet i huruvida artikel 2.5, artikel 4.1, artikel 6.1 och/eller artikel 7 i direktiv 2000/78 – jämförda med bestämmelserna i stadgan samt artikel 19 i FN-konventionen – ska tolkas så, att de utgör hinder för att det vid anställning av en personlig assistent uppställs ett ålderskrav, med tillämpning av nationell lagstiftning som föreskriver att man ska beakta individuella önskemål från dem som på grund av funktionshinder har rätt till personlig assistans.

48 EU-domstolen konstaterar inledningsvis att den situation som är aktuell i det nationella målet omfattas av tillämpningsområdet för direktiv 2000/78. Ett förfarande för anställning av en personlig assistent, där det krävs att sökandena ”helst ska vara mellan 18 och 30 år”, avser nämligen ”[v]illkor för tillträde till anställning ..., inklusive urvalskriterier och krav för anställning”, i den mening som avses i artikel 3.1 a i direktivet.

49 Vidare beslutade AP Assistenzprofis att inte anställa J.M.P. på grund av hennes ålder. Detta utgör därmed ”direkt diskriminering” på grund av ålder, i den mening som avses i artikel 2.2 a i direktiv 2000/78.

50 Mot denna bakgrund ska EU-domstolen pröva huruvida en sådan särbehandling på grund av ålder kan motiveras utifrån direktiv 2000/78.

51 EU-domstolen kommer först att pröva artikel 2.5 i direktivet. I denna bestämmelse föreskrivs att direktivet inte ska påverka de åtgärder som föreskrivs i nationell lagstiftning och som är nödvändiga i ett demokratiskt samhälle för den allmänna säkerheten, ordningens bevarande, förebyggande av brott samt skydd för hälsa och andra personers fri- och rättigheter.

52 Det framgår av rättspraxis från EU-domstolen att unionslagstiftaren har antagit denna bestämmelse i syfte att, med avseende på arbetslivsfrågor, förebygga och lösa en konflikt mellan å ena sidan principen om likabehandling och å andra sidan behovet av att bevara allmän ordning, allmän säkerhet och folkhälsa, förebygga brott och skydda personers fri- och rättigheter, det vill säga behov som är av avgörande betydelse för ett välfungerande demokratiskt samhälle. Unionslagstiftaren har således beslutat att de principer som anges i direktiv 2000/78, i vissa i artikel 2.5 i direktivet angivna fall, inte ska tillämpas med avseende på åtgärder som medför särbehandling på någon av de grunder som avses i artikel 1 i direktivet, dock under förutsättning

att åtgärderna är nödvändiga för att uppnå ovannämnda mål (dom av den 12 januari 2023, TP (Audiovisuell redigerare för statlig television), C-356/21, EU:C:2023:9, punkt 70 och där angiven rättspraxis).

- 53 Denna artikel 2.5, som utgör ett undantag från principen om förbud mot diskriminering, ska tolkas restriktivt (dom av den 12 januari 2023, TP (Audiovisuell redigerare för statlig television), C-356/21, EU:C:2023:9, punkt 71 och där angiven rättspraxis).
- 54 För det första ska det prövas huruvida den i det nationella målet aktuella särbehandlingen följer av en åtgärd som föreskrivs i nationell lagstiftning, enligt nämnda artikel 2.5.
- 55 Utredningen i målet vid EU-domstolen ger vid handen att följande föreskrivs i den aktuella nationella lagstiftningen, det vill säga i 8 § punkt 1 SGB IX, jämförd med 33 § SGB I: när beslut fattas om personlig assistans och när personlig assistans lämnas så att en person med funktionshinder ska kunna delta i samhällslivet, så tillgodoses brukarnas legitima önskemål, i den mån önskemålen är rimliga och med beaktande av brukarnas personliga förhållanden, ålder, kön och familj och av vad som är påkallat utifrån deras religiösa och filosofiska övertygelse.
- 56 Således är det enligt denna lagstiftning i tillräckligt precisa ordalag tillåtet eller till och med obligatoriskt för dem som tillhandahåller personlig assistans att, vid utformningen av personlig assistans till brukare, respektera brukarnas individuella önskemål, i förekommande fall inbegripet önskemål om åldern på den personliga assistenten, och att vidta individuella åtgärder för att tillämpa nämnda lagregler med beaktande av dessa önskemål, däribland om ålderskrav vid anställningen av en personlig assistent. Under dessa omständigheter – och med förbehåll för den eventuella prövning som det ankommer på den hänskjutande domstolen att göra – finner EU-domstolen att den aktuella särbehandlingen på grund av ålder följer av en åtgärd som föreskrivs i nationell lagstiftning, i den mening som avses i artikel 2.5 i direktiv 2000/78.
- 57 För det andra ska EU-domstolen pröva huruvida nämnda åtgärd eftersträvar ett av de mål som anges i artikel 2.5 i direktiv 2000/78, nämligen målet att skydda ”andra personers fri- och rättigheter”.
- 58 Det framgår av beslutet om hänskjutande att syftet med den lagstiftning med stöd av vilken åtgärden har vidtagits är att värna självbestämmanderätten för personer med funktionshinder; därvid säkerställs deras rätt att framställa önskemål och självvalsrätt då beslut fattas om personlig assistans och då sådan assistans lämnas. Personlig assistans lämnas nämligen med avseende på samtliga aspekter i livet och omfattar i grunden de intima delarna av brukarnas privatliv. Syftet med lagstiftningen är således att värna rätten för personer med funktionshinder att leva sina liv så självständigt och oavhängigt som möjligt.
- 59 Såsom generaladvokaten har påpekat, i punkt 63 i förslaget till avgörande, omfattas ett sådant mål av artikel 2.5 i direktiv 2000/78; syftet är nämligen att värna självbestämmanderätten för personer med funktionshinder så att de ska kunna välja hur, var och med vem de ska leva sina liv.
- 60 Denna självbestämmanderätt innebär med nödvändighet att de ges möjlighet att utforma den personliga assistans som de ska tillhandahållas, bland annat genom att fastställa urvalskriterierna för den personliga assistenten och att aktivt delta i rekryteringsprocessen.

- 61 Den i punkt 58 ovan nämnda rätten att framställa önskemål och självvalsrätten konkretiserar rätten för funktionshindrade att få del av åtgärder som säkerställer deras oberoende, sociala och yrkesmässiga integrering och deltagande i samhällslivet, vilket är något som ingår bland de rättigheter som erkänns i unionsrätten, i enlighet med artikel 26 i stadgan.
- 62 Självbestämmanderätten för personer med funktionshinder är även ett mål som slås fast i artikel 19 i FN-konventionen. Bestämmelserna i FN-konventionen kan åberopas som tolkningsdata vid tolkningen av bestämmelserna i direktiv 2000/78, inbegripet direktivets artikel 2.5. Direktivet ska nämligen så långt som möjligt tolkas konformt med FN-konventionen (se, för ett liknande resonemang, dom av den 11 september 2019, Nobel Plastiques Ibérica, C-397/18, EU:C:2019:703, punkt 40 och där angiven rättspraxis).
- 63 För det tredje ska det prövas huruvida en särbehandling på grund av ålder, såsom den som är aktuell i det nationella målet, följer av en åtgärd som är nödvändig för att skydda andras fri- och rättigheter, i den mening som avses i artikel 2.5 i direktivet, och i synnerhet för att värna den funktionshindrades självbestämmanderätt i fråga om personlig assistans.
- 64 I platsannonsern angavs att en sökande till tjänsten helst skulle vara mellan 18 och 30 år. Bakgrunden till detta önskemål är A:s individuella behov av att få personlig assistans och insatser på alla områden i vardagslivet såsom 28-årig student. Assistansen omfattar därmed de intima delarna av A:s privatliv med tanke på de allmänna göromål som ska utföras, inte bara gällande planeringen av hennes vardagsliv – inbegripet ombesörjandet av strikt personliga omvårdnadsinsatser – utan även upplägget av hennes sociala och kulturella liv. Det framgår av handlingarna i målet vid EU-domstolen att en av anledningarna till att A helst ville att den personliga assistenten skulle vara mellan 18 och 30 år var att assistenten lätt och smidigt skulle kunna integreras i de personliga, sociala och akademiska kretsar som A vistas i.
- 65 I en sådan situation som den som är aktuell i det nationella målet torde den funktionshindrades självbestämmanderätt kunna främjas om man beaktar hans eller hennes önskemål om att den personliga assistenten ska ha en viss ålder; det framstår som rimligt att förvänta sig att en person som är ungefär lika gammal som brukaren lättare kommer att integreras i de personliga, sociala och akademiska kretsar som vederbörande vistas i.
- 66 Med förbehåll för de kontroller som den hänskjutande domstolen ska göra mot bakgrund av samtliga omständigheter i det nationella målet, framgår det således att en sådan särbehandling på grund av ålder som den som är aktuell i det nationella målet följer av en åtgärd som är nödvändig för att skydda andras fri- och rättigheter, i den mening som avses i artikel 2.5 i direktiv 2000/78.
- 67 Eftersom en särbehandling på grund av ålder kan vara motiverad enligt direktivets artikel 2.5, under förutsättning att särbehandlingen följer av en åtgärd som är nödvändig för att skydda andras fri- och rättigheter i den mening som avses i denna bestämmelse, saknas det anledning att pröva huruvida särbehandlingen även kan vara motiverad med stöd av artikel 4.1, artikel 6.1 och/eller artikel 7 i direktiv 2000/78.
- 68 Mot denna bakgrund ska tolkningsfrågan besvaras på följande sätt. Artikel 2.5 i direktiv 2000/78 – jämförd med artikel 26 i stadgan och med artikel 19 i FN-konventionen – ska tolkas så, att nämnda artikel inte utgör hinder för att det vid anställning av en personlig assistent uppställs ett ålderskrav, med tillämpning av nationell lagstiftning som föreskriver att man ska beakta individuella önskemål från dem som på grund av funktionshinder har rätt till personlig assistans, om en sådan åtgärd är nödvändig för att skydda andras fri- och rättigheter.

Rättegångskostnader

- 69 Eftersom förfarandet i förhållande till parterna i det nationella målet utgör ett led i beredningen av samma mål, ankommer det på den hänskjutande domstolen att besluta om rättegångskostnaderna. De kostnader för att avge yttrande till domstolen som andra än nämnda parter har haft är inte ersättningsgilla.

Mot denna bakgrund beslutar domstolen (andra avdelningen) följande:

Artikel 2.5 i rådets direktiv 2000/78/EG av den 27 november 2000 om inrättande av en allmän ram för likabehandling i arbetslivet – jämförd med artikel 26 i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna och med artikel 19 i Förenta nationernas konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, som godkänts på Europeiska unionens vägnar genom rådets beslut 2010/48/EG av den 26 november 2009 –

ska tolkas så,

att nämnda artikel inte utgör hinder för att det vid anställning av en personlig assistent uppställs ett ålderskrav, med tillämpning av nationell lagstiftning som föreskriver att man ska beakta individuella önskemål från dem som på grund av funktionshinder har rätt till personlig assistans, om en sådan åtgärd är nödvändig för att skydda andras fri- och rättigheter.

Underskrifter